

EDITORIAL

Korapsyon taliwala sa krisis ug pandemya

Taliwala sa kaylap ug sa daw walay kahumanang kasakit sa katawhang Pilipino sa pandemya ug mga paantus nga *lockdown*, nahimo pa sa rehimeng Duterte nga usik-usikan, kurakuton ug ihikaw sa katawhan ang ilang binilyong pisong pondo.

Hilabihan nga gikasuko sa katawhang Pilipino ang gibutyag sa Commission on Audit (COA) nga mga anomalya sa gubyrno, ilabina sa paggunit sa pondo alang sa pandemya nga kulang na gani kaayo gisayang o giusik-usikan pa. Timailhan kini sa kaylap ug sistematikong korapsyon ilalum ni Duterte, tadtad sa pulang marka sa COA ang halos tanang mayor nga ahensya sa gubyrno. Sa pagsulay nga tabunan ang maong mga anomalya o korapsyon, gihulga ni Duterte ang COA nga dili ibutyag ang ilang mga nasayan.

Atubangan sa napuloan ka libong namatay sa Covid-19, sa kapin usa ka milyong nagkasakit, minilyong nawad-an og panginabuhian ug nakasinati sa grabeng kalisud ug kagutom, krimen ang maong mga ano-

malya ug kinahanglang panubagon ang mga nagpaluyo niini. Gibutyag niini nga mini ang ginasulting nagaalagad sa katawhan ang burukrasya sa reaksyunaryong estado. Ang tinuod, bug-at kini nga palas-anon nga mipusgay sa abaga sa yanong katawhan.

Ang pag-usik-usik ug dili hustong pagprayoridad sa pondo sa katawhan labaw pang nagpagrabe sa nasinating krisis sa nasud ug pagantus sa katawhan. Ang grabe ka gamay, pag-usik-usik ug pagsayang sa pondong nakagahin sa pag-atubang sa pandemya mipiang sa kapasidad sa nasud nga buntugon ang pandemya. Kulang kaayo ang katakus sa *mass testing*, *contact tracing*, pagbakuna ug pagpakusog sa kapasidad sa mga pangpublikong ospital, mga yaweng lakang aron mabuntog

ang pandemya. Kapin usa ka tuig na apan buta pa gihapon ang mga upisyal sa panglawas kung asa ug paunsa mikuyanap ang sakit.

Busa kanunay ulahi ang tubag sa gubyrno sa pagkuyanap sa bayrus ug sa walay kahumanang *lockdown*. Tungod sa pagsalig sa militaristang *lockdown* isip solusyon sa pandemya, gipiangan ni Duterte ang ekonomiya sa nasud ug panginabuhian sa yanong mga Pilipino.

Dakung bahin sa maong mga anomalya nagtimaan sa pondong wala gigamit nga gimando ni Duterte nga tipigan sa Department of Budget and Management. Daghan ang nagtuo nga kabahin kini sa pagkawkaw sa binilyong pisong pondong pang-eleksyon nga ibubu sa ekonomiya sa katapusan sa tuig o sa mosunod nga tuig aron magpatumaw, magpalit og boto ug suporta sa mga pulitiko ug para sa pagmanipula sa resulta sa eleksyon.

Giuna pa ni Duterte ang pagkapyot niya sa poder atubangan sa

malukpanong pag-antus sa masang Pilipino nga bunga sa iyang kapal-pak sa pagdumala ug grabeng pag-pasagad. Ang maanolmayang pag-gunit niini sa pondo sa gubyerno dugang paantus ug pabug-at sa katawhan.

Dayag kaayo nga mini ang asta ni Duterte nga "anti-korap." Ang pagsipa sa gagmayng burukrata pa-sundayag lamang aron tabunan ang korapsyon sa mga dagkung burukrata. Ang pinakadakung kurakot mao ang pinakasuud niyang suluguon, mga heneral ug pinakamatinud-anon niyang mga upisyal nga bisan nabisto na ug walag too nga ginamakmak padayon pa gihapon sa ilang pag-usik-usik ug pagwaldas sa kwarta sa katawhan. Nangalisngaw sa kadunot ang iyang gubyerno.

Tungod sa nagkagrabeng anomalya, grabe nga pagpasagad ug pagkapyot ni Duterte sa gahum, nagkadaku ang posibilidad nga moulbo ang mas grabe pang krisis sa panglawas, ekonomiya ug pulitika sa mga umalabot nga semana ug bulan.

Sa pagtumaw sa bag-ong mas bangis nga tipo sa Covid-19 sama sa Delta *variant* ug uban pa, daku ang posibilidad nga labaw pang mograbe ang pandemya nga lapas sa katakus sa sistemang panglawas. Nagkadaghan ang mga nars nga miluwat tungod sa kakapoy sa trabaho ug kapuul sa pagpaabot sa ilang mga benepisyo. Kulang na ang mga ospital sa mga pasilidad ug mamumuong magadumala dinhi, mao nang daghang mga adunay sakit ang wala na natambalan. Atubangan niini, *lockdown* pa gihapon ang nag-unang tubag sa rehimen, nga siguradong labaw pang mopiang sa ekonomiya ug panginabuhian sa masa.

Gihurot sa rehimeng Duterte ang pasensya sa katawhan. Nagbukalbukal ang dugo sa katawhan sa ginapakita sa mga korap nga burukratang kapitalista kung asa mas giuna pa nila ang ilang gahum, mga luho, pitaka ug bulsa bisan og nangamatay na ang katawhan sa pag-antus. Ginaatubang sa katawhan kung paunsa ug asa ibugwak ang

nanglapaw nilang kasuko sa rehimen.

Anaa sa abaga sa mga progresibo ug demokratikong pwersa ang responsibilidad nga hiusahon ang kasuko sa katawhan ug hatagag porma isip usa ka gamhanang armas sa kausaban. Kinahanglan nilang abton ang miniyong katawhan nga nangita og giya ug iwag sa dalan nga kinahanglang subayon aron panalipdan ang ilang interes ug kaayuhan. Kinahanglang patigbabawan ang mga pagpamig-ot sa *lockdown* ug pasistang paghari aron ipatuman ang malukpanong kampanya sa pagpukaw, pag-organisa ug pagpalihok sa masa.

Pugos nga ginasiak-siak sa rehimeng Duterte ang katawhan gamit ang pagpanglingla, bakak, pagpanghadlok ug kabangis. Kinahanglan kining tugbangan sa walay kapuul nga paglihok aron hiusahon ang mga kabatan-onan, mga mamumuo, mag-uuma, mga kabus, kababayan-an, mga nars ug duktor, mga magtutudlo ug uban pang ordinaryong mga empleyado. Kinahanglang hugpungon ang lain-laing sektor aron ipakita sa tanang higayon ang lapap nga kasuko sa katawhan sa kasamtangang krisis nga binuhatan ni Duterte ug sa iyang mga ali-pures.

Kinahanglang andam sa kalit nga pagpaling o pag-usab sa sitwasyon ug sakmiton ang tanang higayon nga hiusahon ang kusog sa napuloan ka libong katawhan sa kadalanan ug hugpungon ang pinakalapid nga pwersa aron hukman ang kurakot, palpak, traydor ug pasistang rehimen.

Isip iwag, kinahanglang itudlo sa Partido nga sa usa ka bahin, ang kaylap ug sistematikong korapsyon sa gubyernong Duterte labaw pang nagpagrabe sa krisis, kalisud ug pag-antus sa katawhan. Sa pikas bahin, timailhan usab kini sa walay kasulbaran ug nagkagrabeng krisis sa nagharing sistema nga matapos lamang pinaagi sa armadong rebolusyonaryong pagpahagba sa reaksyunaryo, papet ug burukrata-kapitalistang estado.

AB

 <p>Bolyum LII Ihap 16 Agosto 21, 2021</p> <hr/> <p>Ang <i>Ang Bayan</i> ginapagawas sa pinulongang Pilipino, Bisaya, Iloco, Hiligaynon, Waray, Ingles ug Espanyol. Nagadawat ang <i>Ang Bayan</i> og mga kontribusyon sa porma sa mga artikulo ug balita. Ginaawhag usab ang mga tigbasa nga magpadangat og mga puna ug rekomendasyon sa pagpalambo sa atong mantalaan.</p> <p> @prwc_info</p> <p> fb.com/editorsofAB</p> <p> cppinformationbureau@gmail.com</p>	<h2 style="text-decoration: underline;">Unod</h2> <p>Editorial: Korapsyon taliwala sa krisis ug pandemya 1</p> <p>Mga anomalya sa pondong pangpandemya 3</p> <p>Kagutom ug kalisud ilalum sa ECQ 4</p> <p>Pagpangdaut sa AFP batok sa BHB 5</p> <p>Pagtukod og kampo militar sa Quezon, gipakyas 5</p> <p>Ka Parts Bagani, Pulang artista sa katawhan 6</p> <p>8 ka armadong akyon sa 6 ka prubinsya 6</p> <p>Mga protesta sa katawhan 6</p> <p>Pagpangilog og yuta sa Masbate 7</p> <p>Taas-presyo sa abono, paantus sa mag-uuma 7</p> <p>Mga kaso batok sa 9 ka aktibista, gibasura 8</p> <p>Lider-Mangyan, gipatay sa militar 8</p> <p>Ilusyon ang 11.8% pagsaka sa GDP 8</p> <p>Sa mubong pagkasulti 9</p> <p>US, gipalayas sa Afghanistan 10</p>
<p>Ang <i>Ang Bayan</i> ginamantala duha ka hugna matag bulan sa Komite Sentral sa Partido Komunista ng Pilipinas</p>	

Mga anomalya sa pondong pangpandemya

Giulan og saway si Rodrigo Duterte human niya gimakmak ug gihadlok ang Commission on Audit (COA) niadtong Agosto 16 nga iundang ang pagbutyag sa publiko sa mga taho kalabot sa mga anomalya sa pondong pangpandemya sa lain-laing ahensya sa reaksyunaryong gubyerno. Sa misunod nga adlaw, gireklamo ni Department of Health (DOH) Sec. Francisco Duque III nga "gidaut" kuno sa komisyon ang departamento human mabutyag ang maanomalyang paggamit sa pondong panglawas sa kritikal nga panahon sa pandemyang Covid-19. Usa ka krimen ang pagpasagad ug pag-usik-usik sa pondo sa katawhan taliwala sa pandemya. Luyo kini sa liboan ka kinabuhi nga nasakripisyo, ug minilyong nawad-an og trabaho ug naglunang sa kalisud.

Gisaway sa COA ang DOH sa pakyas nga paggamit niini sa pondo alang sa pandemya, ug mga iregularidad ug kalangan sa sistema sa pagpalit sa mga suplay ug himang medikal.

Sa partikular, gikwestyon sa COA ang mga anomalya sa paggamit ug sa dili pagmaksimisa sa mokabat ₱67.32-bilyong pondong pangpandemya sa DOH niadtong 2020. Matud sa ahensya, mikabat sa ₱11.89-bilyong pondo alang sa pagpalambo sa sistemang panglawas ang wala napagawas tungod sa mga kayuhangan sa DOH. Gikwestyon usab sa COA ang kapin ₱95.15-milyong kantidad sa tambal ug uban pang kahimanang medikal nga na-*expire* na o kaha hapit nang ma-*expire* sa imbentaryo niini. Gawas niini, nasayran nga adunay sobrang pagpresyo og hangtud ₱1 bilyon ang pagpalit sa ahensya sa mga *face mask* ug *face shield* nga gitugyan niini sa Department of Budget Management (DBM). Nabutyag nga gibalik sa DOH sa DBM ang ₱42 bilyon alang sa pagpalit sa mga gamit medikal nga walay nahiuyon nga dokumentasyon.

Dugang pa niini, wala usay maayong dokumentasyon ang ₱539.29 milyong gigastos sa DOH alang sa kumpensasyon sa mga mamumuo sa panglawas; ₱275.9 milyon alang kuno sa mga "meal allowance" ug ₱11.66 milyon alang sa *death and sickness pay* sa mga mamumuo sa panglawas; ug kung paunsa gigamit ang ₱1.4 bilyong donasyon nga nawait niini sa parehong tuig.

Department of Social Welfare and Development.

Wala nagamit sa ahensya ang ₱780.71-milyong badyet niini alang sa Social Amelioration Program (SAP) nga mapahimuslan unta sa 139,300 ka benepisyaryo. Gikwestyon usab ang paggamit niini sa ₱4.36-bilyong pondo alang sa SAP sa unum ka rehiyon nga walay maayong dokumentasyon. Sa kinatibuk-an, mokabat sa ₱5.46 bilyon ang kwestyunableng gigamit sa ahensya.

Department of Labor and Employment. Nasaway ang kawalay maayong pangsulod nga sistema sa pagsiguro sa ayuda ilalum sa tulo ka programa sa ayuda alang sa mga mamumuo ug migranteng nawad-an og trabaho tungod sa pandemya. Namatikdan sa mga oditor ang pipila ka iregularidad sama sa sobra-sobrang ayuda sa 213 ka benepisyaryo nga nagkantidad og kapin ₱1 milyon. Nabutyag usab ang wala paghatag sa mga benepisyaryo sa unsamang ayuda o kaha kulang nga ayuda. Anaa sa ₱22.34 milyon usab ang nakadeposito pa sa mga *remittance center* ug wala pa nakuha. Anaa sa ₱1.57 bilyon usab ang gipanghatag niining *cash advance* sa mga mamumuo nga walay maayong dokumentasyon.

Land Transportation Franchising and Regulatory Board. Usa ka porsyento lamang o ₱59 milyon ang gipagawas sa ahensya alang sa Service Contracting Program nga nagtinguha untang temporaryong iempleyo ang mga drayber nga naapektuhan sa mga restriksyon sa

pagbyahe. Wala pay katunga sa 60,000 ka benepisyaryong drayber ang narehistro sa maong programa.

Department of Agriculture. Mikabat sa ₱2.2-bilyong pondo ang wala niini nagamit ilalum sa Bayanihan 2 nga nakagahin aron ayudahan ang gagmayng mag-uumang apektado sa pandemya. Milapas usab og ₱250.53 milyon ang nahatag niining ayuda alang sa mga mag-uuma ilalum sa upat ka programa niini. Lakip kuno sa mga nahatagan sa ayuda ang "dili kwalipikadong mga mag-uuma" ug doble hangtud tripleng paghatag og ayuda sa 14,058 benepisyaryo. Nasaway usab ang dili hustong pagpresyo sa ahensya sa mga himang pang-uma niini.

Department of Education. Nasaway ang natanggong nga pagpagawas sa ahensya sa ₱1.39 bilyon sa pipila ka mga dibisyon niini atubangan sa grabeng panginahanglan tungod sa pagpatuman sa *distance learning*. Anaa sa ₱916 milyon lamang (41%) sa ₱2.23-bilyong pondong nakagahin alang sa unum ka rehiyunal nga upisina sa ahensya ang napagawas, samtang anaa sa ₱29 milyon ang wala nagamit sa pito ka rehiyunal nga upisina. Gisaway usab sa COA ang sayop-sayop, kulang-kulang ug hilabihan ka langan nga produksyon ug pagpanghatag sa mga modyul nga ginagamit sa *distance learning*. AB

Gutom ug kalisud ilalum sa ECQ

Gipaubos na ngadto sa *modified enhanced community quarantine* (MECQ) ang *lockdown* sa National Capital Region (NCR), Bataan ug Laguna gikan Agosto 21 hangtud 31 human gipailalum sa duha ka semanang *enhanced community quarantine* (ECQ), ang pinakaistrikto nga kwarantina. Nakab-ot ang desisyon pinaagi sa “sikretong botohan” sa mga myembro sa Inter-Agency Task Force nga walay gianunsyong mga basihan sa publiko.

Gihimo ang anunsyo pipila ka oras human gitaho sa Department of Health (DOH) ang kapin 14,000 ka bag-ong kaso sa natakdan sa bayrus niadtong Agosto 19. Sa misunod nga adlaw, mikabat sa 17,231 ang natahong bag-ong kaso, pinakadaghan sukad sa pagsugod sa pandemya. Ayha gipahamtang ang duha ka semanang ECQ, nag-abereyds lang sa 9,000 ang natakdan sa bayrus kada adlaw. Matud sa ahensya, halos 24% sa 60,000 ka indibidwal nga *na-test* ang nagpositibo. Buot pasabot, gamay kaayo ang *gina-test* niini tungod kay kinahanglang ab-ton sa nasud ang 5% *positivity rate* sa ihap sa mga *gina-test* aron masulting igo ang *testing* niini.

Kapin 1.8 ka milyon na ang naigo sa Covid-19 sa tibuon nasud niadtong Agosto 20. Kapin 10,000 ang nangatakdan kada adlaw sa milabayng siyam ka adlaw, ug gibanabang mosaka pa kini sa mosunod nga mga semana.

Sa Metro Manila, anaa sa 73% sa mga katre sa ospital alang sa kritikal nga mga kaso ang okupado. Nagamit na usab ang 60% sa mga *isolation bed*, 67% sa mga *ward bed* ug 61% sa mga *ventilation machine*. Imbes nga paspas nga padaghanon ang mga pasilidad aron saluhon ang nagkadaghang kaso, gimando sa IATF sa mga ospital nga ipalabi ang mga katre sa mga pasyenteng adunay laing sakit ngadto sa mga pasyenteng adunay Covid-19. Gipatuman kini bisan walay dugang personel sa mga ospital ug ginapaabaga sa grabeng naghagong mga nars ug duktor.

Apan ang tataw nga pinakahinungdan sa pag-ubos sa istatus sa pagkwarantina ang ginasulti ni De-

partment of Interior and Local Government nga si

Gen. Eduardo Año nga wala kunoy pondong pang-ayuda ang gubyerno kung palanaton pa ang ECQ.

Ayha pa niini, gikontra sa daghang negosyante ang planong palanaton ang *lockdown*. Matud nila, sa karon pa lang daghan na ang nagsirado nga mga negosyo ug siguradong madugangan pa kung palanaton pa ang ECQ. Sa datos sa National Economic Development Authority, ₱150 bilyon ang gakawala kada semana sa pagtunhay sa ECQ. Grabe ang epekto niini sa ekonomiya tungod kay 1/3 niini gilangkuban sa NCR.

Bunga sa serye sa mga *lockdown* gikan 2020, mikabat na sa 9.2 milyon hangtud 13.5 milyong Pilipino ang nawad-an o kulang sa trabaho tungod sa pandemya. Dugang pa dindi ang gibanabanang duha ka semanang ECQ.

Imbes nga pakusgon, labaw pang mitiurok ang sistemang panglawas ug mga mamumuo niini. Matud sa Philippine Nurses Association, mikabat na sa 40% sa mga nars sa nasud ang miluwat sa trabaho sukad niadtong milabayng tuig bunga sa grabeng hago, gamayng sweldo ug walay ayuda sama sa *special risk allowance* ug *active hazard pay* gikan sa gubyerno. Adunay 30,000 ka nars ang nagatrabaho sa pribadong sektor ug 13,000 kanila ang kontraktwal. Gikabalak-an nga mas daghan pang nars ang moluwat sa pwesto tungod sa sobrang trabaho ug paghikaw sa ilang mga benepisyo.

Gimakmak usab sa mga magbabalaod ang hilabihan ka gamay nga ₱4.5-bilyong ayuda nga ginapanghi-

nambog ni Año. Subay sa datos gikan sa iPrice, usa ka *online data aggregator*, ginapakita nga ang NCR ang ikaduha sa adunay pinakataas nga renta sa balay niadtong Abril, sunod sa Singapore. Matud kang Bayan Muna Rep. Carlos Zarate, ang gasto alang sa usa ka bulan sa usa ka tawo sa NCR mokabat sa ₱50,800 ug ₱28,800 kung dili siya nagaabang. Kung tungaon kini sa duha ka semana, ang usa ka indibidwal nanginahanglan og ₱14,000 kada kinsena. Ang alokasyong ₱1,000 kada indibidwal wala man lang mitumbas sa duha ka adlaw sa minimum nga sweldo sa NCR ug mas ubos sa ₱1,058 kada adlaw sa sarang nga sweldo alang sa lima ka tawong pamilya. Bisan og ihatag pa sa gubyerno ang ₱4,000 kada pamilya, dili pa gihapon kini paigo. Subay sa datos sa iPrice, ang usa ka upat-katawong pamilya ang nanginahanglan sa ₱57,600 aron mabuhing disente sulod sa duha ka semana, layo sa maksimum nga mamahimong makuhang ayuda nga ₱4,000.

Taliwala niini, gipahamtang sa rehimen ang restriksyon sa lihok ug pagpamig-ot sa ngalan sa pandemya. Mikabat sa 108,777 ang giaresto sa mga pulis sa NCR tungod sa paglapas sa mga protokol panglawas nag-una sa pang-ekonomiyang mga hinungdan. Gipusil usab sa usa ka tanod ang basurero nga si Eduardo Geñoga niadtong gabii sa Sabado sa Barangay 156 sa Tondo, Manila human gisita tungod sa paglapas sa *curfew*. Adunay sakit sa panghuna-huna si Geñoga. AB

Dunot nga pagpangdaut sa AFP sa BHB sa hisgutan sa kababayan-an

Sa milabayng pipila ka tuig, gipakaylap sa Armed Forces of the Philippines (AFP) ang bakak niining pagpangabuso kuno sa kababayan-an sulod sa Bagong Hukbong Bayan (BHB). Ginagamit niining "evidensya" ang nakumpiskang mga *birth control pill*, *condom* ug *pregnancy test* gikan sa mga kampo sa BHB isip pamatuud kuno sa "pagpangulipon ug pagpangabusong sekswal" sa kalalakin-ang myembro sa hukbo sa kababayan-an.

Kini bisan og tin-aw nga ang maong mga suplay-medikal mga instrumentro sa responsableng pagpamilya. Sukwahi sa ginapagawas sa AFP, gipamatud-an niini ang pagpanalipod sa rebolusyonaryong kalihukan sa mga katungod sa kababayan-an sa panglawas ug reproduksyon. Dili lang malisyoso ang pagpanglubid sa AFP sa tinuod nga gamit niini, gipamatud-an usab niini ang kasilag ug ubos nga pagtan-aw sa reaksyunaryong kasundalohan sa kababayan-an.

Hugot nga misubay ang mga myembro sa BHB sa pagpanalipod sa mga katungod ug kaayuhan sa kababayan-an, ilabina sa mga babayeng manggugubat. Lakip kini sa Walong Puntong Angayang Tamdan: "Dili pahimuslan ang kababayan-an." Ginapatuman ang maong prinsipyo sa tanang nataran, ilabina sa pakigrelasyon ug pakigminyo. Ginapahamtangan og aksyong pangdisiplina ang kinsamang molapas sa maong lagda.

Adunay mga lagda ang rebolusyonaryong kalihukan sa pagpakasal, ingon usab sa pagbulag ug diborsyo. Kabahin sa pag-ila sa katungod sa kababayan-an ug sa mga magtiayon ang pagpatuman sa *reproductive health* ug pagplano sa pamilya sulod sa hukbo. Nagagahin og rekursu ang mga yunit sa BHB alang sa panginahanglan sa kontrasepsyon. Aktibong ginalunsad ang mga pagtuon sa pagtukod sa rebolusyonaryong pamilya ug kontrasepsyon tali sa mga magtiayon.

Pag-abuso sa AFP sa kababayan-an

Direktang magkasukwahi ang palisiya sa AFP ug BHB. Mismong ang hepe niini nga si Rodrigo Duterte ang nagmando nga "pusilon sa ilang bisong" ang mga babayeng manggugubat. Walag too ang iyang pagpamastos ug pagpakaminus sa kababayan-an, ug giengganyo niya ang mga sundalo ug pulis nga maghimo og mga krimen batok kanila.

Kaylap sa mga yunit sa AFP ang pagyatak sa mga kababayan-an ug menor de edad. Gakahitabo kini sa matag Retooled Community Support Program (RCSP) nga ginalunsad sa mga sundalo sa komunidad ug dugay nga pagkampo sa mga barangay.

Niadlong milabayng tuig, gitaho ang pugos nga pagpatawag sa mga sundalo sa mga kababayan-an sa Sityo Tapayanon, Barangay Gupitan, Davao del Norte kada Sabado aron pilian kung kinsa ang ilang luguson. Nagresulta kini sa dinaghang pagkaburos sa maong komunidad ug migu-

ba sa mga pamilya.

Lakip usab sa listahan ang pagpanglugos sa usa ka elemento sa 54th IB sa usa ka 16 anyos nga babaye sa Tinoc, Ifugao niadtong 2018. Gitaho sa maong tuig ang pagpanghipo sa usa pa ka sundalo sa usa ka tiguwang sa Barangay Lob-ong, Asipulo.

Dili usab pipila ang mga natahong kaso sa Ifugao sa pagpangabit sa mga sundalo sa mga adunay asawa. Nataho usab ang pag-ihing sa usa ka sundalo sa atubangan sa mga menor de edad nga kababayan-an. Aduna usay higayon nga misinggit ang usa ka sundalo sa usa ka komunidad sa Asipulo: "Two hundred lang babaye dinhi, *virgin* pa!"

Sa usa ka interbyu nga gimantala sa rebolusyonaryong mantalaan sa Panay nga Daba-Daba, sigon sa mga ginikanan: "Mas maayo pang biyaan ang among dalagang anak sa usa ka platun sa BHB kaysa biyaan kauban ang usa ka armi." AB

Sulayng pagtukod sa kampo sa Quezon, subling gipakyas sa katawhan

GIPASIUGDAHAN SA MGA kagawad ug tanod (batay bayan) sa barangay ang pagharang sa planong pagtukod sa mga kampo militar sa Barangay San Francisco-B, Lopez, Quezon niadtong Agosto 7. Dungan-dungan nga gipalayas sa mga residente ang mga tropa nga magatukod sa detachment. Matud sa mga upisyal, nagpadangat gilayon og reklamo ang mga residente dinhi dihang mabalitaan nila ang plano sa militar.

Kini na ang ikalimang higayon nga gipalayas sa mga residente sa Quezon ang mga kampo sa militar sukad Mayo. Nauna na dinhi ang pagpalayas sa mga sundalo sa Sta. Elena ug Cawayan sa Lopez; ug Vista Hermosa ug P. Herrera sa Macalelon.

Ka Parts Bagani, Pulang manggugubat ug artista sa katawhan

Walay kaluoy nga gipatay sa giusang pwersa sa 5th Special Forces Battalion ug lokal nga pulis si Jhon Niebres Peñaranda, mas naila isip Parts Bagani, 54, upisyal sa Bagong Hukbong Bayan (BHB) sa Southern Mindanao Region, ug iladong rebolusyonaryong artista, sa Barangay Cannery Site, Polomolok, South Cotabato niadtong Agosto 16. Dili armado ug wala siyay ikasukol.

Naila sa sulod ug gawas sa rebolusyonaryong kalihukan si Ka Parts isip nangunang rebolusyonaryong pintor ug dibuhista nga nakabase sa BHB. Naggikan siya sa hut-ong petiburges apan gihalad niya ang tibuok kinabuhi ug kahibalo sa pagpanalipod sa masang dinaugdaug. Samtang gi-huptan ang armalayt, sa gimbuhatong militar ug gimbuhatong masa, nagamugna siya og mga obra nga misalamin sa pangandoy sa katawhan nga molingkawas gikan sa pagpangdaugdaug, pagpahimulos, kagutom ug kalisud ug alang sa nasudnon ug katilingbanong paglingkawas.

Samtang naila sa iyang mga obra isip rebolusyonaryong artista, si Ka Parts, nag-una, usa ka manggugubat ug kadreng militar sa BHB.

Aduna siyay bahandianong kasinatian sa pakiggubat, sa mga pag-abante ug pag-atras, sa pagpanguna sa mga taktikal nga opensiba ug sa pagtuon sa arte sa gubat. Ginapakunot niya ang iyang agtang sa pagtibuok sa mga lakang aron labaw pang ipataas ang katakus sa BHB ug sa mga Pulang manggugubat sa armadong pakigbisog.

Ang iyang kahibalo sa pagdrowing gigamit niya sa pagkrokis sa mga plano sa mga taktikal nga opensiba. Dili malalis ang iyang mga tampo sa pag-asdang sa armadong rebolusyon sa rehiyon sa Southern Mindanao ug sa uban pang bahin sa Mindanao. **AB**

8 ka armadong aksyon sa 6 ka prubinsya

Walo ka armadong aksyon ang gilunsad sa mga yunit sa Bagong Hukbong Bayan (BHB) sa Negros Oriental, Northern Samar, Oriental Mindoro, Surigao del Sur, Capiz ug Agusan del Norte gikan Hulyo 25 hangtud Agosto 14. Dili moubos sa walo ka sundalo ang napatay sa maong mga aksyon.

Usa ka elemento sa 62nd IB ang napatay sa mga operasyong haras sa BHB sa Negros Oriental niadtong Agosto 11. Usa ka pulis usab ang nasamdan sa Los Angeles, Butuan City niadtong Hulyo 27. Usa pa ka sundalo ang napatay sa opensiba sa Barangay Victory, Las Navas sa Northern Samar niadtong Hulyo 9.

Oriental Mindoro. Upat ka sundalo ang napatay ug duha ang nasamdan dihang pabusikaran sila sa BHB-Mindoro sa ilang kampo sa Barangay Panaytayan, Mansalay, Oriental Mindoro niadtong Agosto 4.

Gipabusikaran usab sa BHB ang komboy sa unum ka sakyanan sa militar sa Sityo Tambangan, Barangay San Juan, Bulalacao niadtong Agos-

to 14.

Capiz. Gipahamtangan og silot kamatayon sa BHB si Cpl. Frederick Villasis sa 12th IB niadtong Agosto 11 sa Barangay Lahug, Tapaz. Nakumpiska kaniya ang usa ka pistolang Glock. Lambigit siya sa masaker ug dinaghang pagpangaresto sa mga mag-uumang Tumandok niadtong Disyembre 30.

Surigao del Sur. Duha ang samaron ug usa ang patay sa tropa sa 36th IB sa operasyong haras sa BHB-Surigao del Sur sa utlanan sa Barangay Bayogo, Madrid niadtong Hulyo 25. Gipabuthan usab sa BHB ang mga elemento sa 75th IB nga nangutingkay sa Barangay Bolhoon, San Miguel niadtsong Hulyo 29. **AB**

Pagkakwari sa Negros, ginapahunong. Niadtong Agosto 12, miapela ang mga mag-uuma sa Silay City aron ipahunong ang mga operasyon sa pagkwari sa Silay City, Negros Occidental. Gikundena nila ang walay hunong nga paghawan sa kalasangan nga nagbunga sa pagbaha ug pagkaguba sa ilang mga umahan. Sa lima ka operasyon sa pagkwari sa lugar, usa ang gipag-iyahan sa meyor sa syudad nga si Mark Andrew J. Golez.

Pagpanangtang sa Coca-Cola sa Cebu, napasuspinde. Temporaryong gisuspinde ang pagpanangtang sa Coca-Cola human magtibuok og kasabutan tali sa mga kontraktwal nga mamumuo ug ilang prinsipal nga kontraktor niadtong Agosto 9 sa Mandaue City, Cebu. Kini human magpasaka og kaso ang mga mamumuo sa National Conciliation and Mediation Board. Lakip sa ilang gireklamo ang *union busting* ug dili makitawhanong kahimtang sa pamuo, kung asa pugos nga ginapatrabaho ang mga mamumuo sa lain pang mga trabaho.

Protesta sa Talisay City. Nagmartsa padulong sa opisina sa Civil Service Commission sa Bacolod City niadtong Agosto 9 ang mga gitangtang nga empleyado sa Talisay City Government ug Bacolod City Water District aron ipanawagan nga ibalik na sila sa trabaho.

Mga bakwit sa Haran, mibalik na sa Talaingod. Nakahukum nga mobalik ang nahabiling 100 ka lumad Talaingod Manobo sa ilang yutang kabilin niadtong Agosto 9 human ang pito ka tuig. Mibakwit ug misangtwaryo sila sa UCCP Haran Center sa Davao City sukad pa 2014 human subli-subli nga giatake sa militar ang ilang mga komunidad.

Umahan sa Masbate, giilog sa ngalan sa ekoturismo

Kapin 21,000 ka residente ang mapalayas sa ilang mga umahan ug pangisdaan tungod sa proyektong Masbate International Tourism Enterprise and Special Economic Zone sa Empark Land Development Inc. Langkob sa proyekto ang kapin 1,854 ka ektaryang yutang agrikultural sa pito ka barangay sa baybayon sa Dimasalang ug upat sa kasikbit niining lungsod nga Palanas. Gawas dinhi, tungod kay deklaradong mga sangtwaryong marino, kanhi nang gibawal sa mga residente ang pagpangisda sa 222-ektaryang dagat ug bakawan sa erya. Apan ilalum sa Empark, gikabalak-ang mahurot kini.

Gipanghinambog ni Duterte nga kini na ang pinakadakung proyektong pangturismo. Kapin ₱190 bilyon ang gipuhunan dinhi ni Huang Rulun, bilyonaryong Chinese nga tag-iyá sa Empark ug suud kang Duterte. Nagaatubang si Huang sa mga kaso sa korapsyon sa ilang nasud. Niadtong nagsugod pa lang si Duterte sa poder naghatag siya og ₱1.4 bilyon para kuno sa konstruksyon sa duha ka *drug rehabilitation center*.

Niadtong Abril 2018 gisugdan sa Empark ang operasyon niini aron itransporma ngadto sa sonang pangturismo ang maong kayutaan ug nagapadayon kini karon luyo sa pandemya. Ang maong enggrandeng proyekto planong tukuran og mga *casino*, *mall*, *hotel*, *golf course* ug dungguanan alang sa mga yate. Dugan pa niini ang kapin 50 pa ka pasilidad. Sa kadaku ug kalapad sa proyekto, gibanabanang sa 2044 pa makumpleto ang ulahing yugto sa konstruksyon niini.

Turismo alang sa langyawng kapital

Subsub ang pagduso sa rehimeng Duterte alang sa negosyo sa industriya sa turismo bisan atubangan sa pagtiurok niini sa panahon sa pandemya. Niadtong 2019, mikabat na sa 12.7% sa *gross domestic product* sa nasud ang naggikan sa turismo, mas taas kaysa 12.3% sa unang tuig. Mikita dinhi ang guberno og ₱466 bilyon, mas taas og 21% niadtong 2018. Niadtong 2019, mikabat sa ₱569.1 bilyon ang pribadong pagpamuhunan dinhi.

Sa katumanan sa Republic Act

11262, labaw pang giabli sa rehimeng Duterte ang turismo sa layawng pagpamuhunan. Naghatag ang Tourism Infrastructure and Enterprise Zone Authority (TIEZA) og klase-klaseng insentiba alang sa mga *tourism enterprise zone* (TEZ o sona sa mga empresang pangturismo). Lakip dinhi ang dili pagbayad og buhis sa unum hangtud 12 ka tuig, libreng buhis sa mga mosulod nga langyawng kapital, gamit ug serbisyo, unum ka tuig nga pagpakunhod sa buhis sa mga pagkalugi, ug uban pang benepisyo. Gawas dinhi mamahimong abangan ang erya og hangtud sa 75 ka tuig.

Ingon niini usab ang gitanyag sa TIEZA sa dili moubos sa 12 ka prayoridad nga TEZ sa siyam ka prubinsya. Lakip kini sa 20 ka klaster sa turismo sa tibuok nasud nga target sa Department of Tourism nga makapalutaw og ₱3.9 trilyong kita human ang termino sa rehimen. Sa nahisgutang prayoridad nga mga TEZ, dili moubos sa 2,000 ka ektaryang umahan ug pangisdaan ang ginabaligya sa TIEZA.

Sa tibuok nasud, pursigido ang rehimeng Duterte nga patituluhan ang mga yutang dugay nang ginaugmad sa mga mag-uuma aron mas daling mabaligya ug makonsentra sa kamot sa mga debeloper. Niadtong 2019, gimando ni Duterte sa Department of Agrarian Reform nga paspasan ang proseso sa kumbersyon sa mga yutang agrikultural. Gawas sa mga proyektong pangturismo, kaylap ang pagbaligya sa yuta ngadto sa mga kapitalistang plantasyon, malukpanong mina ug mga proyektong *real estate*.

Taas-presyo sa abono, dugang paantus sa mag-uuma

GITAHO SA KILUSANG Magbubukid ng Pilipinas (KMP) niadtong Agosto 12 nga misaka ang presyo sa abono og ₱200-₱400/bag sa milabayng duha ka bulan. Sa datos sa Department of Agriculture (DA), ang presyo sa *prilled urea* mikabat ₱1,415.99 kada *bag*, ₱1,393.32 sa *granular urea*, ₱778.79 sa *ammosul* ug ₱1,268.19 sa *complete*. Halos doble kini kung ikumpara sa presyo niadtong milabayng tuig.

Ginagamitan og abono ang halos 85% sa mga humayan ug katunga sa mga gulayan sa nasud. Duso sa mga mag-uuma nga angayang imbestigahan sa DA ang pagsaka sa mga presyo ug rendahan ang pagpang-*import* sa *imported* ug mahal nga abono. Kadungan sa pagsaka sa presyo sa abono, misaka usab ang presyo sa petrolyo ug mga pestisidyo.

Gama-gamang mga kaso batok sa 9 ka aktibista, gibasura

Magkasunod nga gibasura sa duha ka rehiyunal nga korte ug mga prosek-yutor ang gama-gamang kasong gipasaka batok sa pito ka aktibista sa Metro Manila, Albay ug General Santos City, ug duha ka istap sa National Democratic Front of the Philippines (NDFP) karong bulana.

Unang gibasura niadtong Agosto 4 sa Legazpi Regional Trial Court sa Albay ang kasong *gunrunning* batok kang Pastor Danilo Balucio. Gibasura niini ang mandamyento nga gigamit sa pulisya sa pag-utingkay sa balay ni Balucio ug pag-aresto kaniya niadtong Mayo tungod kay wala kuno nakasubay ang pagpagawas niini sa tinuod nga impormasyon.

Niadtong Agosto 13, nabalita ang pagbasura sa mga prosekuytor sa reklamong *kidnapping* ug pakyas

nga pagbalik sa usa ka menor de edad nga gipasaka sa pulisya batok sa kabatan-onang aktibista nga silang Elaine Edzel Emocling, Christine Joy Dual, Alex Danday ug Alfie Omaga. Giakusahan ang upat nga rekruiter sa mga myembro sa hukbong bayan lambigit sa pag-*kidnap* kuno nila sa usa ka aktibistang ginganlan og "Trisha." Gitin-aw sa mga prosekuytor nga dili armadong pakigbisog ang pagsalmot sa mga protesta.

Niadtong Agosto 12, gibasura sa General Santos City Regional Trial

Court ang kasong *illegal possession of firearms and explosives* batok sa magtiayong Edgar ug Regina Patulombon nga giaresto sa pulisya niadtong 2015 subay sa gitatum nga mga ebidensyang pusil ug eksplosibo. Gibasura ang kaso human nasayran nga gipailalum ang magtiayon sa imbestigasyon nga walay kasayuran sa ilang mga katungod.

Niadtong Agosto 19, gibasura sa korte sa Quezon City ang *search warrant* nga gigamit aron tamnan og mga pusil ug eksplosibo ug ares-tuhon ang magtiayong Alexander ug Winona Bironde niadtong 2019. Pareho silang istap sa NDFP sa panaghisgot kalinaw. **AB**

Lider-Mangyan, gipatay sa militar

Tulo ka mag-uuma ang gipatay ug pito ang giaresto sa mga armadong ahente sa estado sa milabayng mga semana.

Sa Occidental Mindoro, gipatay sa 203rd IB ang kanhing lider-katutubo nga si Baduy de la Cruz sa Sityo Cawit, Barangay Gapasan niadtong Hulyo 29. Kanhi na siyang ginasubaybayan sa militar ug pugos nga "ginapasurender."

Sa Northern Samar, gipatay sa 20th IB si Nilo Ogatcho, kapitan sa Barangay Victor, Las Navas niadtong Agosto 19. Matud sa lokal nga yunit sa Bagong Hukbong Bayan (BHB), balos kini sa militar sa pagkamatay sa usa ka sundalo sa opensiba niadtong Hulyo 9 sa parehong barangay.

Gipatay usab sa mga elemento sa 63rd IB si Juddy Ragawdaw, kanhing aktibong myembro sa organisasyong mag-uuma niadtong unang semana sa Hunyo sa Barangay Loog, Basey, Western Samar.

Pag-aresto. Gidakop sa 203rd Brigade ug pulisya ang usa ka mag-uumang gipailang si "Ernesto Panganiban" sa Barangay Lisap, Bongabong, Oriental Mindoro niadtong Agosto 6. Gidakop siya sa mga sundalo ug pulis aron makubra ang ₱4.5-milyong *reward* sa giimbentong pangalan.

Sa Sibale, Romblon, upat ka mangingisdang mipasilong aron makaluwas sa bagyo niadtong Hunyo 2 ang iligal nga gidakop sa mga pulis ug pugos nga gipasurender isip mga myembro sa BHB. Gipasakahan og gama-gamang kasong *illegal possession of firearms and explosives* silang Nolan Ramos, Benny Hilamon, Marlon Angelo Torres ug Ma. Teresa Dioquino.

Gidakop usab sa 62nd IB ug 94th IB silang George Francis ug Edwardo Mission, mga residente sa Guihulngan City, Negros Oriental niadtong Agosto 3. Wala pa gipakita si Francis samtang gipreso si Mission sa istasyon sa pulis sa Binalbagan, Negros Occidental. Niadtong Agosto 3, paturagas nga giistraping sa 94th IB ang mga balay sa pamilyang Ponsiano ug Enriquez sa Sityo Tibak, Barangay Santol, Binalbagan.

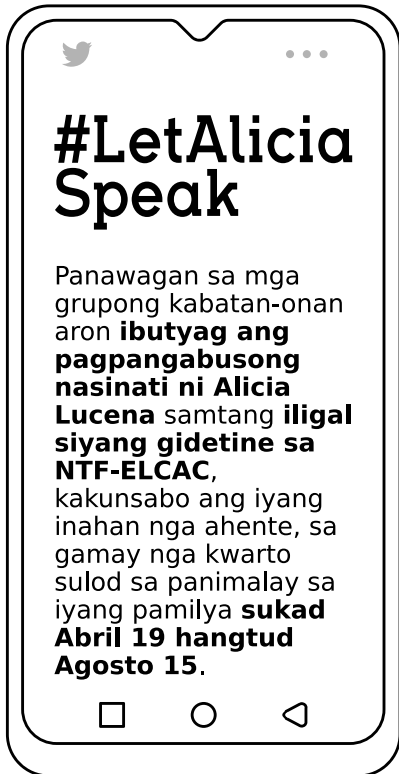
Sa Masbate, giaresto ang barangay kagawad nga sila Virginia Esperanza Cabiles, Jinky Esperanza Villadolid ug Dee Madrilejo sa Barangay Talisay, San Fernando niadtong Agosto 12 human giakusahang adunay kalambigitan sa rebolusyonaryong kalihukan. Nakabuhi si Madrilejo apnan nadakpan ra gihapon sa Masbate City. **AB**

Ilusyon ang 11.8% pagsaka sa GDP

PITIK LANG GIKAN sa misagayad nga ekonomiya ang 11.8% pagsaka sa *gross domestic product* (GDP) sa Pilipinas alang sa ikaduhang kwarto sa tuig. Kinutlo ang numero gikan sa 17% paghagba sa GDP sa parehong kwarto niadtong milabayng tuig, mao nang murag napadaku. Kung ikumpara sa milabayng mga kwarto, anaa sa 0.7% lamang ang pagsaka sa GDP sa unang kwarto sa 2021. Subli kining mihinay (-1.3%) sa ikaduhang kwarto. Sa banabana sa Ibon Foundation, dili masustine ang "pag-untol" sa GDP kung dili maresolba ang malukpanong disempleyo, ubos nga kalidad sa mga trabaho, paghagba ug pagkawala sa kita ug kulang nga ayuda.

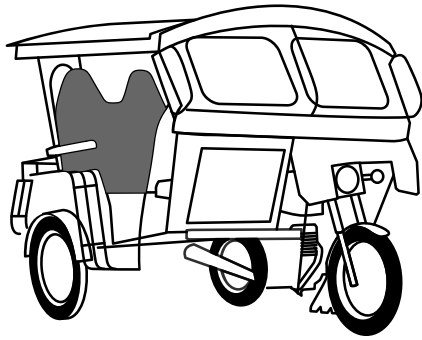
Kadungan niini, misigpit ang sektor sa agrikultura sa unang katunga sa tuig (-3.3% sa unang kwarto ug -1.5% sa ikaduha). Bunga kini sa kumbinasyon sa subsub nga importasyon sa karne ug bugas, kawalay subsidyo sa mga mag-uuma ug mga restriksyon sa lihok nga miapekto sa mga prodyuser ug konsyumer.

#LetAlicia Speak

Panawagan sa mga grupong kabatan-onan aron **ibutyag ang pagpangabusong nasinati ni Alicia Lucena** samtang **ilagal siyang gidetine sa NTF-ELCAC**, kakunsabo ang iyang inahan nga ahente, sa gamay nga kwarto sulod sa panimalay sa iyang pamilya **sukad Abril 19 hangtud Agosto 15.**

2,800 ka traysikel drayber

ang naglunsad og "**Piso Kontra 174 Reclamation Project**" sa Dumaguete

Tumong niini nga **makakuha og pondo** alang sa padayon nga protesta ug uban pang aktibidad **kontra sa proyektong reklamasyon.**

5 KA BESES NGA MISAKA ANG SINGIL SA MERALCO

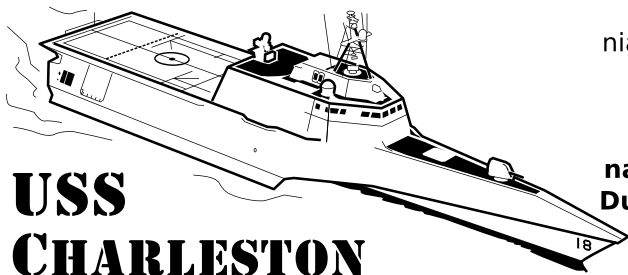
sa **milabayng 5 ka bulan.** Mikabat ang **dugang-singil og P0.682 kada kwh** sa kinatibuk-an katumbas sa dugang nga balayrunong P136.40 kada bulan sa mga mikonsumo og 200kwh ug P341/bulan para sa 500kwh.

7 sa 10

ka pamilyang Pilipino ang walay tigum nga kwarta.

Misaka ang ihap sa maong mga pamilya ngadto sa **2.3 milyon** niadtong ikaduhang kwarto sa 2021 gikan **1.9 milyon** niadtong ulahing kwarto sa 2020..

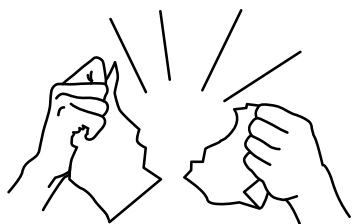
USS CHARLESTON

barkong iggugubat sa US nga midunggo sa Maynila

niadtong Agosto 16. Kini ang unang barkong midunggo sa Pilipinas sukad 2019 human **nagpasalig si Rodrigo Duterte sa US nga dili na niya ibasura ang Visiting Forces Agreement.**

2,000

lamang ka mga **migranteng Pilipino ang gitugutang mouli** sa Pilipinas kada adlaw. Tungod niini, napuloan ka libong ang naistranded nga Pilipino ang nag-antus pa gihapon sa daghang bahin sa nasud.

23 Agosto 1896

Adlaw sa **Singgit sa Pugadlawin**

Kapin kinyentos ka Katipunero sa pagpangulo ni **Andres Bonifacio** nga dungan-dungan nga migisi sa ilang mga sedula aron markahan ang sinugdanan sa rebolusyon batok sa mga kolonyalistang Espanyol.

9 ka mga **bag-o** nga **bilyunaryo**

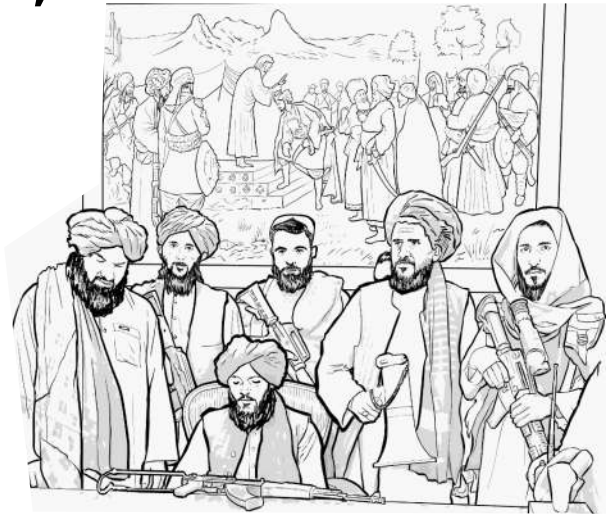
ang mitumaw panahon sa pandemya

human nga maghakop og **ganasya sa pagpalambo ug pagbaligya** sa mga **bakuna batok sa Covid-19.** Ang \$19.3-bilyong kinatibuk-ang kantidad sa ilang kabtangan paigo na para bakunahan ang tanang katawhan sa kabus nga mga nasud.

Gikan sa: *The People's Vaccine Alliance*

US, gipalayas sa Afghanistan; Taliban, nabawi ang poder

Human na ang gyera. Kini ang deklarasyon sa Taliban niadtong Agosto 16 human gisakmit sa mga manggugubat niini ang Kabul, sentro sa Afghanistan, ug tapuson ang 20 ka tuig nga okupasyon sa US ug papet niining guberno. Sa wala pa ang hingpit nga pagsulod sa Taliban sa Kabul, milayas na si Ashraf Ghani, papet ng presidenteng sa US, busa dihadiha dayon nga natukod ang bag-ong guberno. Ang Taliban ang nagharing pundok sa Afghanistan dihang unang gilunsad sa US ang gyerang agresyon niini niadtong 2001. Gianunsyo na sa grupo ang pagtukod sa Islamic Emirate of Afghanistan sa pagbalik sa gahum niini.

Gibwelo sa Taliban ang opensiba aron bawion ang estado poder niadtong Mayo 4, human gianunsyo sa US ang pagsugod sa pag-atras sa mga pwersang pangkombat sa nasud. Sulod lamang sa duha ka bulan, nakontrol sa Taliban ang katunga sa mga distrito, lakip ang mga teritoryong okupado sa mga karibal niining warlord. Luyo niini, gikaminusan ni US Pres. Joseph Biden ang grupo niadtong Hulyo ug gisulting "dili kayanon" sa "75,000-katawo" niini nga puuhon ang kapin 300,000-katawong Afghan National Army (ANA) nga gibansay, gipondohan ug giarmasan sa US.

Niadtong Agosto 6, nasakmit sa Taliban ang una niining syudad—ang Zaranj. Sa maong panahon, gibanabana sa US nga mamahimong mahagba ang kabisera sulod sa 90 ka adlaw. Sa aktwal, ang halos walay babag nga pagkubkob sa Kabul ug sa 20 pa ka sentrong lungsod nahitabo sulod lamang sa napulo ka adlaw. Giduyugan kini sa kampanya sa pagpangumbinsi ug mga saad nga hatagan ug amnestiya ang tanang mga sundalo sa ANA. Wala misukol ang papet nga armadong hukbo ug misibat na hinuon, misurender o kaha mipaling dihang giatake ang ilang mga syudad.

Napuliki ang US nga igawas sa nasud ang mga ginsakpan niini niadtong usang Agosto 16. Lakip sa mga wala nakagawas ang 2,500 ka migranteng mamumuo, kung asa 132 mga Pilipino. Atubangan sa hulga sa kabangis sa daghang Afghan ug mga langyaw, giawhag sa 60 ka nasud ug sa United Nations ang Taliban nga tugutan ang

kinsamang gustong mopahawa.

Kabilin nga kadaut ug kalisud

Walay pareho nga kadaut ug kalisud ang kabilin sa US sa 20 ka tuig nga okupasyon niini sa nasud. Matud sa usa ka pagtuon sa US, mikabat sa 3,487 ka sundalong Amerikano ug ilang mga kaalyado, halos 4,000 ka pribadong "kontraktor," 80,000 ka sundalong Afghan ug kapin 84,000 sa han-ay sa "oposiyon" sa 2001–2021 ang napatay sa "walay katapusang gyera." Adunay mga banabana nga mikabat sa 875,000 ang napatay nga mga sibilyan. Anaa sa 3.5 milyon ang nadisloka tungod sa mga panagsangka.

Mikabat sa \$2.26 trilyong pangpublikong pondo ang giusik-usikan sa US gikan 2001 hangtud 2021. Kadaghanan niini (\$933 bilyon) ang kabahin sa pondo sa Overseas Contingency Operations, ang operasyong "kontra-terorismo" sa laing nasud sa US Department of Defense.

Migasto ang US og \$144.98 bilyon alang sa rekonstruksyon ug \$36.29 bilyon aron tukuron ang papet nga estado sa unang 10 ka tuig sa okupasyon. Matud sa Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction, dili moubos sa 20% sa pondo niini ang giwaldas o gikurakot sa mga upisyal nga Afghan. Lakip dinhi ang \$1 bilyong pondo alang sa pagtukod sa mga eskwelahang molangkob sa mga batang babaye, usa ka programang gigamit aron hatagag rason ang okupasyon.

Biyaan sa US nga guba ang lokal nga ekonomiya sa Afghanistan. Nagabereyds lamang sa 2.5% ang pag-

lambo niini sa 2015–2019, sukad nga magpagamay ang US sa tropa dinhi. (Ayha niini, anaa sa 8% ang tinuig nga abereyds sa pag-usbaw sa GDP tungod sa dagkung base militar.) Nag-negatibo og 2.8% ang pag-usbaw sa GDP sa nasud niadtong 2020.

Sa parehong tuig, misaka ngadto sa 37.9% ang tantos sa disempleyo. Dakung bahin niini bunga sa pagsirado sa mga base militar nga nag-empleyo sa halos 40% sa mga Afghan. (Sa Kabul, adunay panahong 90% sa populasyon nahikot ang panginabuhian sa embahada ug base militar sa US.)

"Huyang" ug nakasandig sa internasyunal nga ayuda ang ekonomiya, matud sa World Bank. Niadtong 2019, 22% sa *gross national product* niini naggikan sa internasyunal nga mga ahensya. (Adunay panahong hangtud 80% sa nasudnong badyet ug 40% sa GDP naggikan sa langyawng ayuda.) Walay natukod nga istableng imprastruktura. Wala napalambo ang agrikultura kung asa nakasandig ang 60% sa populasyon. Kaylap ang kriminal nga mga aktibidad sama sa ismagling ug merkado sa *opium poppy*, ang tanum nga ginagamit sa produksyon sa ilegal nga drogang *heroin*.

Labaw nga naglisud ang kinabuhi sa mga Afghan sa paghagurus sa pandemyang Covid-19. Anaa sa 75% ang nagsulting wala silay nadawat nga ayuda gikan sa (napalagpot nga) guberno. Mikabat sa 36% ang nagsulting nakasinati sila og krisis sa pagkaon. Anaa sa 72% sa populasyon ang nabuhi sa kalisud, mas taas kumpara sa 55% niadtong 2019. **AB**